

Aktywność w organizacjach obywatelskich

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2022

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Od 1998 roku co dwa lata pytamy Polaków o ich działalność w organizacjach obywatelskich. Interesuje nas – co podkreślamy w pytaniu – udział w pracy tych organizacji, a nie wyłącznie przynależność do nich.

Skala zaangażowania Polaków w działalność organizacji obywatelskich jest obecnie¹ zbliżona do tej, jaką zarejestrowaliśmy przed dwoma laty, a obserwowane różnice pozostają w granicach błędu statystycznego. Tak jak w ubiegłych latach badani najczęściej poświęcają czas na pracę w organizacjach charytatywnych pomagającym dzieciom (13,6%), jak również potrzebującym dorosłym (11,3%), np. osobom z niepełnosprawnościami, starym, ubogim czy bezdomnym. Około jednej dziesiątej (9,8%) angażuje się w prace organizacji działających na rzecz szkolnictwa i oświaty, takich jak komitety rodzicielskie, rady rodziców, fundacje szkolne lub uczelniane oraz Społeczne Towarzystwa Oświatowe. Zbliżony odsetek ankietowanych (9,2%, o 2,4 punktu procentowego więcej niż w roku 2020) bierze udział w pracach organizacji, związków lub klubów o charakterze sportowym.

Do organizacji i grup obywatelskich, w których działalność angażuje się mniej niż siedmiu na stu badanych, zaliczają się: związki działkowców, hodowców, wędkarzy, myśliwych (6,3%), ruchy religijne i kościelne oraz wspólnoty parafialne (5,1%), samorządy dzielnicowe i osiedlowe (5,1%), towarzystwa przyjaciół zwierząt i opieki nad zwierzętami (5,0%), organizacje młodzieżowe, m.in. harcerstwo (5,0%), organizacje działające na rzecz ochrony środowiska naturalnego (4,3%), komitety starające się o załatwienie jakiejś konkretnej sprawy (4,2%), organizacje kobiece (4,0%), organizacje i stowarzyszenia artystyczne, np. chór, orkiestra, zespół taneczny czy teatralny (3,7%), organizacje emerytów, kluby seniorów (3,7%), związki zawodowe (3,6%), organizacje społecznego ratownictwa, takie jak Ochotnicza Straż Pożarna i Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (3,1%), a poza tym samorządy gminne (3,0%). Około trzech na stu Polaków lub mniej uczestniczy w pracy organizacji i grup samopomocowych (2,9%), jak stowarzyszenia osób z niepełnosprawnościami, bezrobotnych, anonimowych alkoholików itp., stowarzyszeń miłośników miasta lub regionu (2,9%), organizacji wspierających placówki służby zdrowia (2,6%), stowarzyszeń i klubów kolekcjonerów, zbieraczy,

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (382) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

– wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),

– wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,

– samodzielne wypełnienie ankiety internetowej, do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 31 stycznia do 10 lutego 2022 roku na próbie liczącej 1065 osób (w tym: 52,7% metodą CAPI, 30,3% – CATI i 17,0% – CAWI).

Badanie zostało zrealizowane przed inwazją Rosji na Ukrainę.

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcję wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

hobbystów (2,3%), stowarzyszeń i samorządów zawodowych (2,2%), organizacji i stowarzyszeń turystycznych (2,2%), towarzystw naukowych (2,1%), samorządów pracowniczych (1,6%), towarzystw przyjaźni z innymi krajami czy narodami (1,4%), samorządów wojewódzkich i powiatowych (1,3%), organizacji weteranów, kombatantów, ofiar wojny (1,3%), a także – marginalnie – partii lub stowarzyszeń politycznych (0,5%).

TABELA 1

W Polsce istnieją różne możliwości społecznego działania. Czy Pan(i) **poświęca swój wolny czas** na działalność w którejś organizacji, stowarzyszeniu, ruchu, klubie lub fundacji? Chodzi o **udział w pracy tej (tych) organizacji**, a nie tylko o przynależność do niej (nich).

	Odsetki odpowiedzi twierdzących wśród ogółu respondentów											
	II 1998	XII 1999	I 2002	I 2004	I 2006	I 2008	I 2010	I 2012	I 2016	II 2018	II 2020	II 2022
Organizacje charytatywne działające na rzecz potrzebujących dzieci	1,2	2,9	1,0	2,4	3,5	2,4	5,1	5,6	10,0	11,0	15,0	13,6
Organizacje charytatywne działające na rzecz osób potrzebujących – starych, ubogich, bezdomnych, chorych, niepełnosprawnych, ofiar klęsk żywiołowych, ofiar wojen itp.	1,5	2,8	1,3	2,4	2,1	2,4	4,0	4,8	8,6	9,6	11,2	11,3
Organizacje działające na rzecz szkolnictwa, oświaty, np. komitet rodzicielski, rada rodziców, fundacja szkolna, uczelniana, Społeczne Towarzystwo Oświatowe	4,5	5,5	3,2	4,2	4,8	4,8	8,0	6,9	10,9	10,3	10,8	9,8
Organizacje (związki, kluby i stowarzyszenia) sportowe	2,2	3,1	2,7	4,8	3,5	2,8	5,8	4,0	7,5	7,1	6,8	9,2
Stowarzyszenia, związki działkowców, hodowców, wędkarzy, myśliwych	2,4	3,1	1,8	2,9	2,5	1,6	3,3	4,0	5,0	6,1	5,0	6,3
Organizacje, ruchy religijne, kościelne, wspólnoty parafialne	3,6	3,9	2,0	3,9	3,4	2,8	4,5	5,4	6,9	7,9	6,5	5,1
Samorządy dzielnicowe, osiedlowe, np. rady mieszkańców, komitety domowe	1,0	1,2	0,3	1,0	1,2	0,9	1,6	2,3	3,0	3,6	4,7	5,1
Towarzystwa przyjaciół zwierząt, opieki nad zwierzętami	1,1	1,1	0,7	0,8	1,6	0,3	2,3	1,5	4,2	4,0	5,5	5,0
Organizacje młodzieżowe, np. harcerstwo, kluby młodzieżowe, związki i stowarzyszenia studenckie	1,5	2,0	2,1	2,3	2,3	1,8	3,2	2,7	6,1	5,2	5,2	5,0
Organizacje działające na rzecz ochrony środowiska naturalnego	0,9	1,5	0,3	1,2	1,8	0,9	1,5	1,6	3,2	3,1	4,8	4,3
Komitety starające się o załatwienie jakiejś konkretnej sprawy (np. parkingu), grupy protestu	0,5	1,2	0,3	0,4	1,0	0,4	1,3	1,7	3,3	3,2	3,0	4,2
Organizacje kobiece, np. Koło Gospodyń Wiejskich	1,0	1,5	0,8	1,2	0,8	1,0	0,8	1,0	2,6	3,3	5,0	4,0

TABELA 1 cd.

W Polsce istnieją różne możliwości społecznego działania. Czy Pan(i) **poświęca swój wolny czas** na działalność w którejś organizacji, stowarzyszeniu, ruchu, klubie lub fundacji? Chodzi o **udział w pracy tej (tych) organizacji**, a nie tylko o przynależność do niej (nich).

	Odsetki odpowiedzi twierdzących wśród ogółu respondentów											
	II 1998	XII 1999	I 2002	I 2004	I 2006	I 2008	I 2010	I 2012	I 2016	II 2018	II 2020	II 2022
Organizacje, stowarzyszenia artystyczne, np. chór, orkiestra, zespół taneczny, teatralny	0,9	1,8	0,9	1,9	1,6	0,8	2,6	2,9	4,4	4,0	5,2	3,7
Organizacje emerytów, kluby seniorów	1,4	1,4	1,2	1,8	1,8	1,2	1,8	2,6	3,0	3,7	4,1	3,7
Związki zawodowe	3,2	4,8	3,3	3,8	3,9	3,2	2,1	2,8	4,3	2,9	4,3	3,6
Ochotnicza Straż Pożarna, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe itp.	3,0	2,0	3,0	2,2	3,4	1,4	2,7	3,2	4,7	5,3	4,4	3,1
Samorządy gminne	1,1	1,3	0,2	1,1	0,9	0,8	1,1	1,4	2,7	1,9	3,8	3,0
Organizacje samopomocowe, np. stowarzyszenia osób niepełnosprawnych, samotnych ojców, anonimowych alkoholików, osób bezrobotnych	0,6	1,1	0,4	1,0	1,3	0,8	2,5	1,6	2,7	4,1	4,6	2,9
Stowarzyszenia miłośników miasta, regionu, np. zajmujące się ochroną zabytków, rozwojem kultury regionalnej	0,7	0,8	0,4	0,6	0,8	1,0	1,9	0,9	2,7	2,9	4,1	2,9
Organizacje wspierające placówki służby zdrowia	0,7	1,2	0,6	0,8	1,5	0,9	1,7	1,2	2,0	3,4	3,9	2,6
Stowarzyszenia, kluby kolekcjonerów, zbieraczy, hobbystów	0,5	0,7	0,7	1,2	0,7	1,0	1,5	0,7	2,0	1,8	1,5	2,3
Stowarzyszenia i samorządy zawodowe	0,7	0,8	0,5	0,9	0,5	0,5	1,0	1,6	2,9	2,7	3,0	2,2
Organizacje, stowarzyszenia turystyczne	1,6	2,0	0,6	1,3	0,9	1,1	1,7	1,0	2,3	2,3	2,7	2,2
Towarzystwa naukowe	0,6	1,4	0,8	1,4	1,2	0,5	2,3	1,4	2,7	2,2	2,9	2,1
Samorządy pracownicze (rady pracowników)	0,4	0,3	0,2	0,8	1,1	0,4	0,6	1,2	2,1	1,8	2,2	1,6
Towarzystwa przyjaźni z innymi krajami, narodami	0,1	0,7	0,1	0,7	0,6	0,4	1,1	1,1	1,2	1,3	1,7	1,4
Samorządy wojewódzkie i powiatowe	-	0,4	0,1	0,5	0,2	0,7	0,7	0,5	1,5	1,1	2,1	1,3
Organizacje kombatanów, weteranów, ofiar wojny	1,4	1,3	0,9	1,4	1,2	1,0	0,6	1,2	0,9	1,0	1,3	1,3
Partie lub stowarzyszenia polityczne	0,3	0,8	0,6	0,7	0,7	0,4	0,7	1,1	1,1	0,9	0,9	0,5
Inne organizacje, stowarzyszenia, ruchy, kluby lub fundacje	0,2	0,9	0,2	0,3	0,9	1,7	1,4	1,7	3,5	1,5	3,3	0,4

Łącznie w organizacjach obywatelskich działa dwie piąte Polaków (40%), czyli minimalnie mniej (o 3 punkty procentowe) niż zarejestrowaliśmy przed dwoma laty i tyle samo co cztery lata temu. Blisko jedna siódma badanych (15%) poświęca czas na pracę w jednej tego typu organizacji, niespełna jedna dziesiąta (8%) – w dwóch, a 17% – w trzech lub więcej.

TABELA 2

Praca społeczna w organizacjach obywatelskich	Wskazania respondentów według terminów badań											
	II 1998 N=1167	XII 1999 N=1522	I 2002 N=973	I 2004 N=1057	I 2006 N=1007	I 2008 N=890	I 2010 N=1052	I 2012 N=1058	I 2016 N=1063	II 2018 N=1057	II 2020 N=944	II 2022 N=1065
	w procentach											
Osoby niepracujące społecznie	77	76	79	76	77	80	72	68	63	60	57	60
Osoby pracujące społecznie (ogółem)	23	24	21	24	23	20	28	32	37	40	43	40
w tym:												
- w jednej dziedzinie	15	13	15	14	14	12	15	17	16	18	18	15
- w dwóch dziedzinach	4	5	4	5	4	4	5	7	8	8	9	8
- w trzech lub więcej	4	6	2	5	5	4	8	8	13	14	16	17

Zaangażowanie w działalność organizacji obywatelskich współwystępuje z wyższym statusem społeczno-ekonomicznym. W największym stopniu wyróżniają się pod tym względem badani z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza i specjaliści, technicy i średni personel, pracownicy administracyjno-biurowi, uzyskujący najwyższe dochody w przeliczeniu na osobę w gospodarstwie domowym (3000 zł i więcej), a także mieszkańcy największych miast (500 000 i więcej ludności). Nieco częściej niż przeciętnie są to również respondenci mający od 35 do 44 lat oraz badani uzyskujący wysokie (od 2000 zł do 2999 zł) i najniższe (poniżej 1000 zł) dochody *per capita*. W organizacjach obywatelskich w większej mierze działają także badani o poglądach lewicowych, a ponadto częściej znajdziemy tam osoby zaangażowane w praktyki religijne – zwłaszcza uczestniczące w nich kilka razy w tygodniu – niż niepraktykujące lub praktykujące sporadycznie (kilka razy do roku).

TABELA 3

Cechy społeczno-demograficzne	Odsetki respondentów deklarujących pracę społeczną w ramach organizacji obywatelskich:				Średni poziom zaangażowania*
	w jednej dziedzinie	w dwóch dziedzinach	w trzech lub więcej	Łącznie	
Ogółem	15	8	17	40	1,22
Płeć					
Mężczyźni	15	10	16	41	1,18
Kobiety	16	6	17	39	1,25
Wiek					
18–24 lata	13	11	19	43	1,41
25–34	17	8	12	37	0,92
35–44	15	8	23	46	1,49
45–54	14	7	21	42	1,57
55–64	16	10	11	37	0,92
65 lat i więcej	17	5	14	36	1,09
Miejsce zamieszkania					
Wieś	18	7	12	37	0,91
Miasto do 19 999	9	10	20	39	1,46
20 000 – 99 999	12	8	21	41	1,44
100 000 – 499 999	16	7	15	38	1,14
500 000 i więcej mieszkańców	18	9	26	53	1,87
Wykształcenie					
Podstawowe/gimnazjalne	6	4	10	20	0,67
Zasadnicze zawodowe	16	8	5	29	0,58
Średnie	17	10	16	43	1,18
Wyższe	18	7	32	57	2,17
Grupa społeczna i zawodowa					
Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem	18	8	44	70	2,69
Średni personel, technicy	21	14	16	51	1,64
Pracownicy administracyjno-biurowi	21	11	17	49	1,41
Pracownicy usług	18	3	15	36	0,91
Robotnicy wykwalifikowani	12	6	8	26	0,80
Robotnicy niewykwalifikowani	7	23	7	37	0,90
Rolnicy	15	13	6	34	0,57
Pracujący na własny rachunek	9	11	20	40	1,18
Bezrobotni	16	10	11	37	0,93
Emeryci	15	7	13	35	1,08
Renciści	16	2	8	26	0,56
Uczniowie i studenci	9	9	24	42	1,32
Gospodynie domowe i inni	19	7	9	35	0,74
Dochody na jedną osobę					
Do 999 zł	19	9	17	45	1,25
Od 1000 zł do 1499 zł	17	12	11	40	0,94
Od 1500 zł do 1999 zł	13	4	15	32	1,00
Od 2000 zł do 2999 zł	18	9	19	46	1,45
3000 zł i więcej	14	12	27	53	1,95
Ocena własnych warunków materialnych					
Złe	13	7	13	33	0,89
Średnie	14	8	15	37	1,03
Dobre	17	8	19	44	1,42
Udział w praktykach religijnych					
Kilka razy w tygodniu	17	6	25	48	1,74
Raz w tygodniu	18	8	16	42	1,21
1–2 razy w miesiącu	20	7	18	45	1,15
Kilka razy w roku	15	10	14	39	1,13
W ogóle nie uczestniczy	12	8	18	38	1,27
Poglądy polityczne					
Lewicowe	13	14	22	49	1,59
Centrowe	17	8	17	42	1,22
Prawicowe	18	8	17	43	1,24
Niesprecyzowane	12	4	9	25	0,80

* Średni poziom zaangażowania mierzony średnią liczbą dziedzin zaangażowania w pracę społeczną w ramach organizacji obywatelskich

ZBIORCZY WSKAŹNIK ZAANGAŻOWANIA W PRACĘ SPOŁECZNĄ

Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną uwzględnia jej dwa wymiary – dobrowolną i nieodpłatną pracę na rzecz swojej społeczności lokalnej lub osób potrzebujących (w 2021 roku wykonywało ją 16% ogółu badanych, a dwa lata wcześniej – 26%)² oraz zaprezentowaną wyżej działalność w organizacjach obywatelskich (40%). W ten sposób możemy określić całkowitą skalę działań społecznikowskich prowadzonych przez respondentów w ubiegłym roku. Łącznie społecznicy stanowili w 2021 roku 45% dorosłych Polaków, czyli mniej (o 6 punktów procentowych) niż w ostatnim przedpandemicznym roku 2019 (należy podkreślić, że wynik pomiaru był wówczas rekordowo wysoki). Spośród nich 11% deklaruowało zarówno pracę na rzecz organizacji obywatelskiej, jak i – bezpośrednio – pracę na rzecz potrzebujących. Co dwudziesty (5%) działał społecznie wyłącznie poza organizacjami obywatelskimi, a ponad jedna czwarta (29%) jedynie w ramach organizacji.

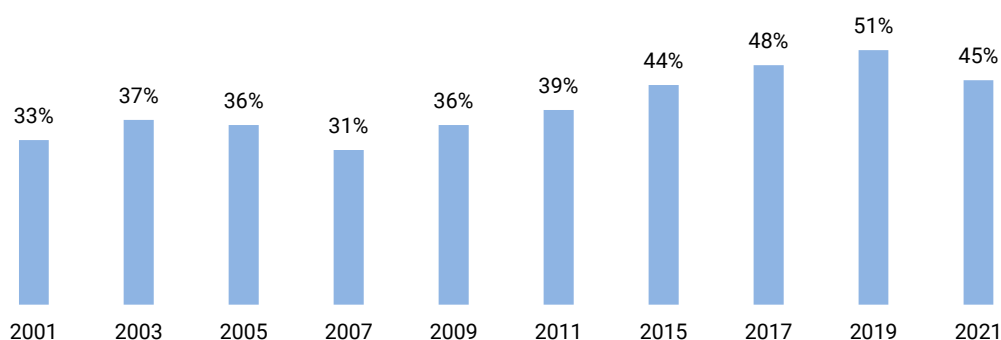
TABELA 4

Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną w 2021 roku

Praca społeczna na rzecz swojego środowiska lub potrzebujących	Praca społeczna w organizacjach obywatelskich	
	deklarujący zaangażowanie	niezaangażowani
Deklarujący zaangażowanie	11%	5%
Niezaangażowani	29%	55%

CBOS

RYS. 1. Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną* w latach:

* Respondenci pracujący społecznie na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących – w organizacjach obywatelskich i/lub poza nimi

² Więcej na ten temat w komunikacie CBOS „Polacy o altruizmie przed falą migracji z Ukrainy” (oprac. A. Cybulska) – w przygotowaniu.

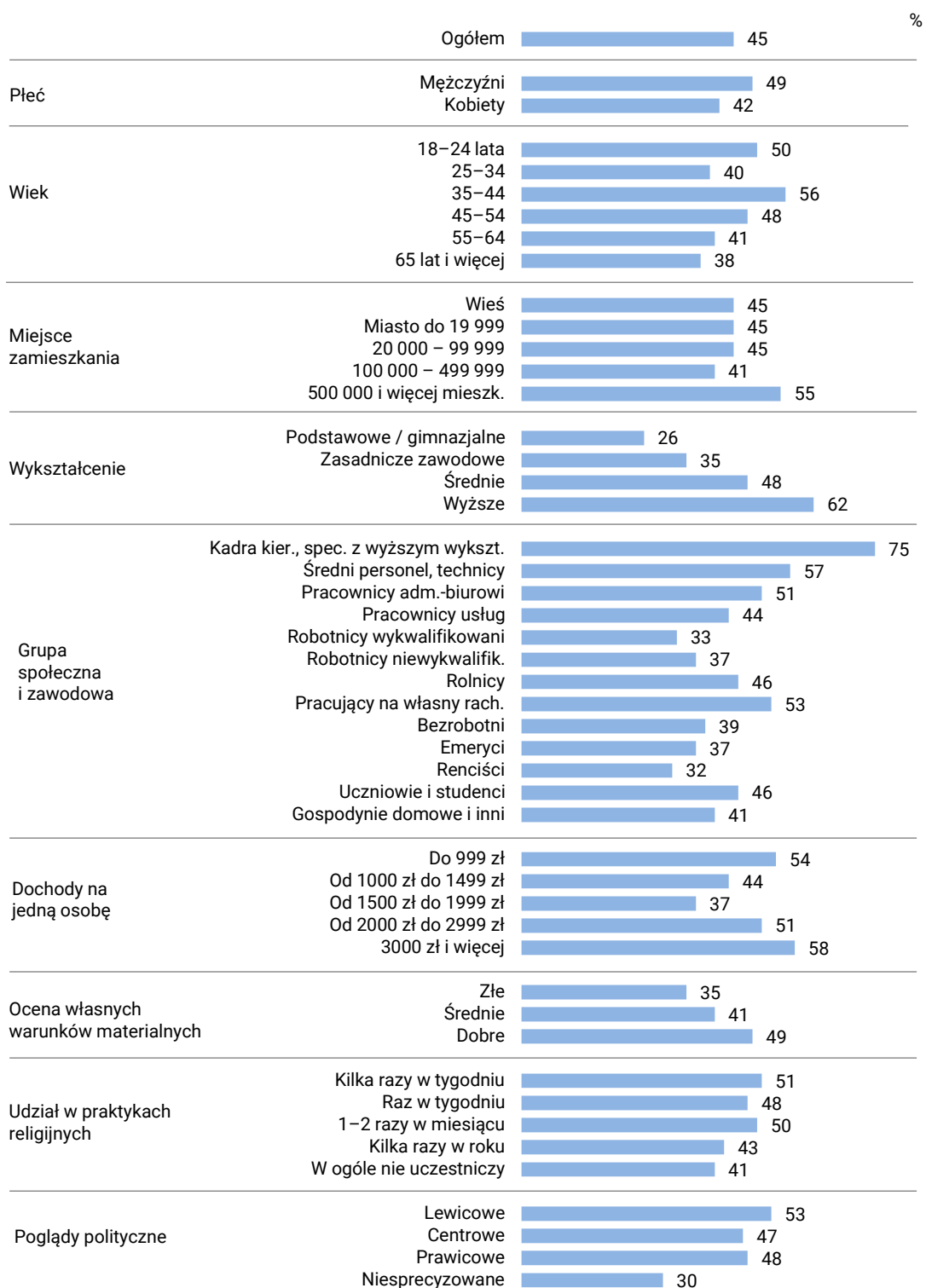
Zdecydowana większość badanych deklarujących pracę na rzecz swojego lokalnego środowiska i osób potrzebujących działa w ramach jakiejś organizacji obywatelskiej.

TABELA 5

Praca społeczna na rzecz swojego środowiska lub potrzebujących	Praca społeczna w organizacjach obywatelskich	
	deklarujący zaangażowanie	niezaangażowani
	w procentach	
Deklarujący zaangażowanie	70	30
Niezaangażowani	35	65

Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną podlega, co zrozumiałe, zbliżonym zróżnicowaniom jak omówiona wcześniej praca na rzecz organizacji obywatelskich, która stanowi istotny jego komponent. Do społeczników działających w organizacjach lub też poza nimi zaliczają się częściej niż przeciętnie respondenci najlepiej wykształceni, uzyskujący wysokie dochody *per capita*, kadra kierownicza i specjaliści, technicy i średni personel, pracownicy administracyjno-biurowi, prywatni przedsiębiorcy, mieszkańcy największych miast, a także ludzie mający od 35 do 44 lat oraz – w mniejszym stopniu – najmłodszy ankietowani (poniżej 25 roku życia). Nieco częściej są to także mężczyźni niż kobiety. Ponadto relatywnie więcej angażujących się w takie działania jest wśród osób praktykujących religijnie niż niepraktykujących, jak również wśród identyfikujących się z lewicą niż mających inne poglądy polityczne.

RYS. 2. Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną
(respondenci pracujący społecznie w roku 2021 na rzecz
swojego środowiska lub osób potrzebujących – w organizacjach
obywatelskich i/lub poza nimi)

Po blisko dwóch latach trwania epidemii koronawirusa skala zaangażowania Polaków w pracę na rzecz organizacji obywatelskich, którą łącznie deklaruje dwie piąte badanych, jest tylko minimalnie mniejsza niż zarejestrowana dwa lata temu (wówczas była ona rekordowo duża) i taka sama jak cztery lata temu. Ogólnie rzecz biorąc zaangażowanie to utrzymuje się na poziomie wyższym niż wcześniej, czyli w latach 1998–2016. W porównaniu do dwóch wcześniejszych pomiarów zmniejszył się łączny odsetek osób, które angażowały się w roku poprzedzającym badanie w działalność społeczną, co wynika przede wszystkim ze spadku aktywności społecznikowskiej poza organizacjami obywatelskimi.

Opracował

Michał Feliksiak